

Xác định vectơ cường độ điện trường tổng hợp tại M

A. Phương pháp & Ví dụ

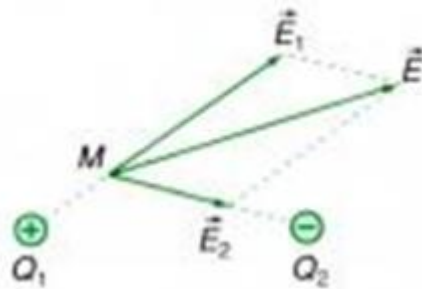
Áp dụng nguyên lý chồng chất điện trường:

- Xác định phương, chiều, độ lớn của từng vectơ cường độ điện trường do từng điện tích gây ra.

- Vẽ vectơ cường độ điện trường tổng hợp (quy tắc hình bình hành).

- Xác định độ lớn của cường độ điện trường tổng hợp từ hình vẽ.

Khi xác định tổng của hai vectơ cần lưu ý các trường hợp đặc biệt: $\uparrow\uparrow$, $\uparrow\downarrow$, $\perp$, tam giác vuông, tam giác đều, ... Nếu không xảy ra các trường hợp đặt biệt thì có thể tính độ dài của vectơ

bằng định lý hàm cosin: $a^2 = b^2 + c^2 - 2bc \cdot \cos A$.

- Xét trường hợp tại điểm M trong vùng điện trường của 2 điện tích: $\vec{E}_M = \vec{E}_1 + \vec{E}_2$

$$+ \vec{E}_1 \uparrow\uparrow \vec{E}_2 \rightarrow \vec{E}_M = \vec{E}_1 + \vec{E}_2$$

$$+ \vec{E}_1 \uparrow\downarrow \vec{E}_2 \rightarrow \vec{E}_M = \vec{E}_1 - \vec{E}_2$$

$$+ \vec{E}_1 \perp \vec{E}_2 \Rightarrow E_M = \sqrt{E_1^2 + E_2^2}$$

$$+ (\vec{E}_1, \vec{E}_2) = \alpha \Rightarrow E_M = \sqrt{E_1^2 + E_2^2 + 2E_1E_2\cos\alpha}$$

Nếu $E_1 = E_2 \rightarrow E = 2E_1\cos(\alpha/2)$

Ví dụ 1: Tại hai điểm A và B cách nhau 10 cm trong không khí có đặt hai điện tích $q_1 = q_2 = 16 \cdot 10^{-8} \text{C}$. Xác định cường độ điện trường do hai điện tích điểm này gây ra tại

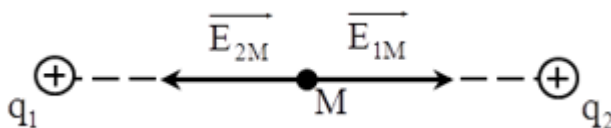
a. M với $MA = MB = 5 \text{ cm}$.

b. N với $NA = 5 \text{ cm}$, $NB = 15 \text{ cm}$.

c. C biết $AC = BC = 8 \text{ cm}$.

d. Xác định lực điện trường tác dụng lên $q_3 = 2 \cdot 10^{-6} \text{ C}$ đặt tại C.

Hướng dẫn:

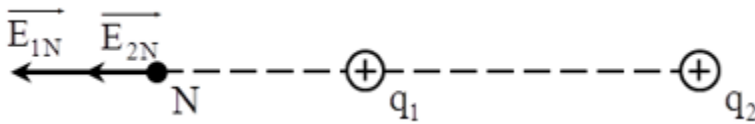
a. Ta có $MA = MB = 5 \text{ cm}$ và $AB = 10 \text{ cm}$ nên M là trung điểm của AB.

Vecto cường độ điện trường tại M là tổng hợp hai vecto cường độ điện trường do mỗi điện tích gây ra: $\vec{E}_M = \vec{E}_{1M} + \vec{E}_{2M}$

$$E_{1M} = E_{2M} = k \frac{|q_1|}{AM^2} = 5,76 \cdot 10^5 \text{ V/m}$$

Với

Vì $\vec{E}_{1M}$ cùng phương và ngược chiều với $\vec{E}_{2M}$ nên $E_M = E_{1M} - E_{2M}$

b. Ta có $NA = 5 \text{ cm}$, $NB = 15 \text{ cm}$ và $AB = 10 \text{ cm}$ nên N nằm ngoài AB và nằm trên đường thẳng AB.

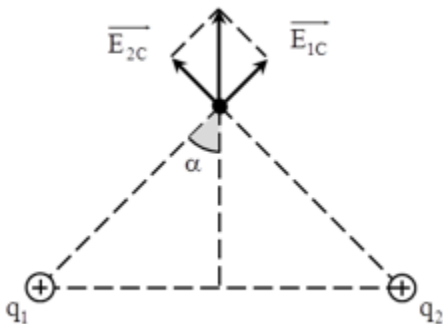
Vecto cường độ điện trường tại M là tổng hợp hai vecto cường độ điện trường do mỗi điện tích gây ra: $\vec{E} = \vec{E}_{1M} + \vec{E}_{2M}$

$$\begin{cases} E_{1M} = k \frac{|q_1|}{AN^2} = 5,76 \cdot 10^5 \text{ V.m}^{-1} \\ E_{2M} = k \frac{|q_1|}{BN^2} = 0,64 \cdot 10^5 \text{ V.m}^{-1} \end{cases}$$

Với

Vì $\vec{E}_{1M}$ cùng phương và cùng chiều với $\vec{E}_{2M}$ nên $E_M = E_{1M} + E_{2M} = 6,4 \cdot 10^5 \text{ V/m}$

c. Ta có $AC = BC = 8 \text{ cm}$ và $AB = 10 \text{ cm}$ nên C nằm trên đường trung trực của AB.

Tương tự, ta có vecto cường độ điện trường tổng hợp tại C sẽ là:

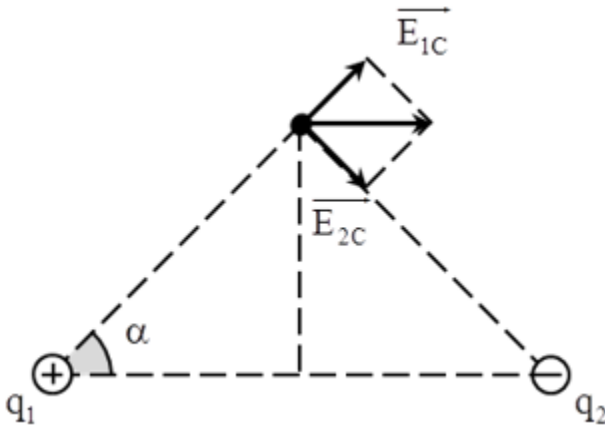
$$E_C = 2E_{1C} \cos \alpha = 3,51 \cdot 10^5 \text{ V/m}$$

d. Lực điện trường tổng hợp tác dụng lên q_3 là $F = q_3 E = 0,7 \text{ N}$

Có chiều cùng chiều với $\vec{E}$

Ví dụ 2: Tại hai điểm A và B cách nhau 10 cm trong không khí có đặt 2 điện tích $q_1 = -q_2 = 6 \cdot 10^{-6} \text{ C}$. Xác định cường độ điện trường do hai điện tích điểm này gây ra tại điểm C, biết $AC = BC = 12 \text{ cm}$. Tính lực điện trường tác dụng lên điện tích $q_3 = -3 \cdot 10^{-8} \text{ C}$ đặt tại C.

Hướng dẫn:

+ Ta có $AC = BC = 12 \text{ cm}$ và $AB = 10 \text{ cm}$ nên C nằm trên trung trực của AB. Cường độ điện trường tại C là tổng hợp của các vectơ điện trường thành phần $\vec{E}_C = \vec{E}_{1C} + \vec{E}_{2C}$. Trong đó E_{1C} và E_{2C} lần lượt là cường độ điện trường do các điện tích điểm q_1 và q_2 gây ra tại C. Ta có:

$$E_{1C} = E_{2C} = k \frac{|q_1|}{AC^2} = 3,75 \cdot 10^6 \text{ V/m}$$

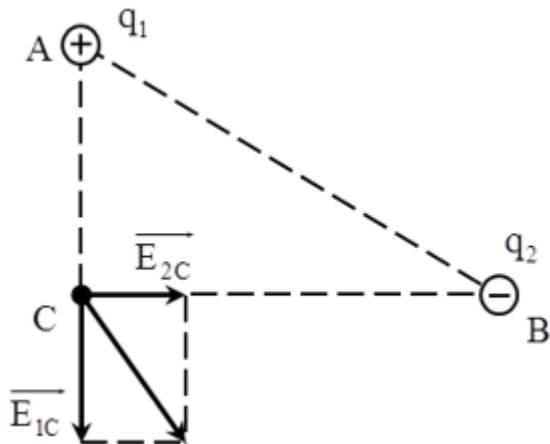
Từ hình vẽ ta có:

$$E_C = 2E_{1C} \cos \alpha = 3,125 \cdot 10^6 \text{ V/m.}$$

+ Lực điện tác dụng lên điện tích q_3 có chiều cùng chiều với $\vec{E}_C$ và có độ lớn $F = |q_3| \cdot E_C = 0,094 \text{ N}$

Ví dụ 3: Tại hai điểm A và B cách nhau 20 cm trong không khí có đặt hai điện tích $q_1 = 4 \cdot 10^{-6} \text{ C}$ và $q_2 = -6,4 \cdot 10^{-6} \text{ C}$. Xác định cường độ điện trường do hai điện tích điểm này gây ra tại C, biết $AC = 12 \text{ cm}$, $BC = 16 \text{ cm}$. Xác định lực điện tác dụng lên điện tích $q_3 = -5 \cdot 10^{-8} \text{ C}$ đặt tại C.

Hướng dẫn:

+ Cường độ điện trường do các điện tích q_1 và q_2 gây ra tại C có chiều như hình vẽ và có độ lớn:

$$\begin{cases} E_{1C} = k \frac{|q_1|}{AC^2} = 25 \cdot 10^5 \text{ V.m}^{-1} \\ E_{2C} = k \frac{|q_2|}{BC^2} = 22,5 \cdot 10^5 \text{ V.m}^{-1} \end{cases}$$

Ta có $E_C = \sqrt{E_{1C}^2 + E_{2C}^2} = 33,6 \cdot 10^5 \text{ V/m}$

+ Lực điện tác dụng lên q_3 ngược chiều với $\vec{E}_C$ và có độ lớn:

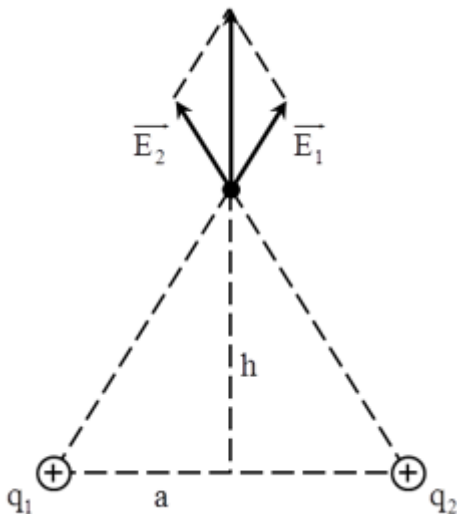
$$F = |q_3| E_C$$

Ví dụ 4: Hai điện tích $q_1 = q_2$ ($q > 0$) đặt tại hai điểm A và B với $AB = 2a$. M là điểm nằm trên đường trung trực của AB và cách AB một đoạn h .

a. Xác định vectơ cường độ điện trường tại điểm M.

b. Xác định x để cường độ điện trường tại M cực đại, tính giá trị đó.

Hướng dẫn:

a. Cường độ điện trường tại điểm M là $\vec{E}_M = \vec{E}_1 + \vec{E}_2$

Trong đó $\vec{E}_1, \vec{E}_2$ là cường độ điện trường do q_1 và q_2 gây ra tại M.

$$E_1 = E_2 = k \frac{|q|}{a^2 + h^2}$$

+ Cường độ điện trường tổng hợp tại M

$$E_M = 2E_1 \cos \alpha = \frac{2k|q|h}{(a^2 + h^2)^{1,5}} \text{ V/m.}$$

b. Xác định h để E_M cực đại

Ta

$$a^2 + h^2 = \frac{a^2}{2} + \frac{a^2}{2} + h^2 \geq 3\sqrt[3]{\frac{a^4 h^2}{4}}$$

có

$$\Rightarrow (a^2 + h^2)^3 \geq \frac{27}{4} a^4 h^2 \Rightarrow (a^2 + h^2)^{\frac{3}{2}} \geq \frac{3\sqrt{3}}{2} a^2 h$$

$$\text{Vậy } E_M \leq \frac{2kqh}{\frac{3\sqrt{3}}{2} a^2 h} = \frac{4kq}{3\sqrt{3} a^2}$$

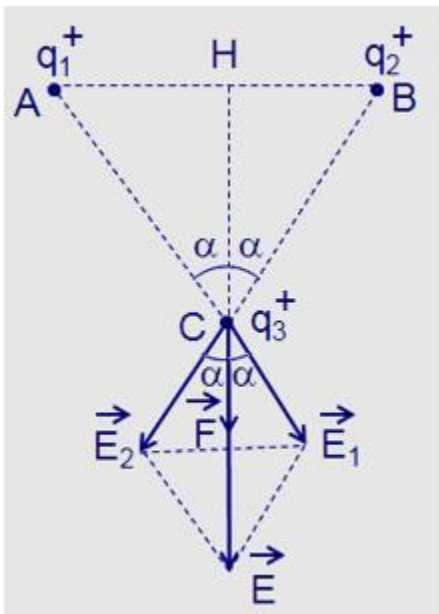
$$h = \frac{a}{\sqrt{2}} \Rightarrow E_{M_{\max}} = \frac{4kq}{3\sqrt{3} a^2}$$

E_M cực đại khi

B. Bài tập

Bài 1: Tại 2 điểm A và B cách nhau 10 cm trong không khí có đặt 2 điện tích $q_1 = q_2 = 16 \cdot 10^{-8}$ C. Xác định cường độ điện trường do hai điện tích này gây ra tại điểm C biết AC = BC = 8 cm. Xác định lực điện trường tác dụng lên điện tích $q_3 = 2 \cdot 10^{-6}$ C đặt tại C.

Lời giải:

Các điện tích q_1 và q_2 gây ra tại C các véc tơ $\vec{E}_1$ và $\vec{E}_2$ có phương chiều như hình vẽ, có độ lớn:

$$E_1 = E_2 = 9 \cdot 10^9 \frac{|q_1|}{AC^2} = 225 \cdot 10^3 \text{ V/m.}$$

Cường độ điện trường tổng hợp tại C do các điện tích q_1 và q_2 gây ra là: $\vec{E} = \vec{E_1} + \vec{E_2}$ có phương chiều như hình vẽ; có độ lớn:

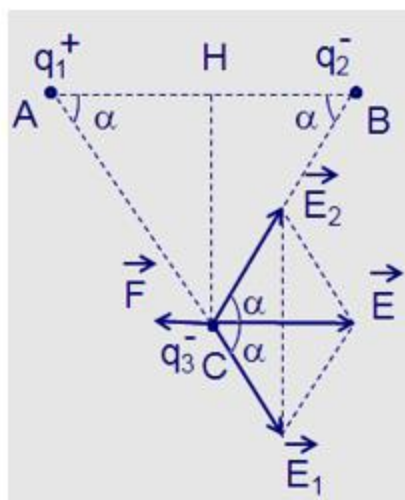
$$\frac{\sqrt{AC^2 - AH^2}}{AC}$$

$$E = E_1 \cos \alpha + E_2 \cos \alpha = 2E_1 \cos \alpha = 2E_1 \cdot \frac{AH}{AC} \approx 351 \cdot 10^3 \text{ V/m.}$$

Lực điện trường tổng hợp do q_1 và q_3 tác dụng lên q_3 là: $\vec{F} = q_3 \vec{E}$. Vì $q_3 > 0$, nên F cùng phương cùng chiều với E và có độ lớn: $F = |q_3|E = 0,7 \text{ N}$.

Bài 2: Tại hai điểm A và B cách nhau 10 cm trong không khí có đặt hai điện tích $q_1 = -q_2 = 6 \cdot 10^{-6} \text{ C}$. Xác định cường độ điện trường do hai điện tích này gây ra tại điểm C biết $AC = BC = 12 \text{ cm}$. Tính lực điện trường tác dụng lên điện tích $q_3 = -3 \cdot 10^{-8} \text{ C}$ đặt tại C.

Lời giải:

Các điện tích q_1 và q_2 gây ra tại C các véc tơ $\vec{E_1}$ và $\vec{E_2}$ có phương chiều như hình vẽ, có độ lớn:

$$E_1 = E_2 = \frac{9 \cdot 10^9 \cdot |q_1|}{AC^2} = 375 \cdot 10^4 \text{ V/m.}$$

$$E_1 = E_2 =$$

Cường độ điện trường tổng hợp tại C do các điện tích q_1 và q_2 gây ra là: $\vec{E} = \vec{E_1} + \vec{E_2}$ có phương chiều như hình vẽ; có độ lớn:

$$\frac{AH}{AC}$$

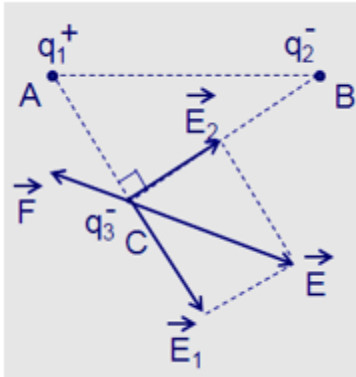
$$E = E_1 \cos \alpha + E_2 \cos \alpha = 2E_1 \cos \alpha = 2E_1 \cdot \frac{AH}{AC} \approx 312,5 \cdot 10^4 \text{ V/m.}$$

Lực điện trường tổng hợp do q_1 và q_3 tác dụng lên q_3 là: $\vec{F} = q_3 \vec{E}$

Vì $q_3 < 0$, nên F cùng phương ngược chiều với E và có độ lớn: $F = |q_3|E = 0,094 \text{ N}$.

Bài 3: Tại 2 điểm A, B cách nhau 20 cm trong không khí có đặt 2 điện tích $q_1 = 4 \cdot 10^{-6} \text{ C}$, $q_2 = -6,4 \cdot 10^{-6} \text{ C}$. Xác định cường độ điện trường do hai điện tích này gây ra tại điểm C biết $AC = 12 \text{ cm}$; $BC = 16 \text{ cm}$. Xác định lực điện trường tác dụng lên $q_3 = -5 \cdot 10^{-8} \text{ C}$ đặt tại C.

Lời giải:

Tam giác ABC vuông tại C. Các điện tích q_1 và q_2 gây ra tại C các véc tơ $\vec{E}_1$ và $\vec{E}_2$ có phương chiều như hình vẽ, có độ lớn:

$$E_1 = 9.10^9 \frac{|q_1|}{AC^2} = 25.10^5 \text{ V/m};$$

$$E_2 = 9.10^9 \frac{|q_2|}{BC^2} = 22,5.10^5 \text{ V/m}.$$

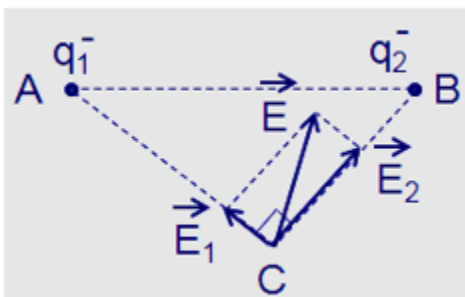
Cường độ điện trường tổng hợp tại C do các điện tích q_1 và q_2 gây ra là $\vec{E}_1$ và $\vec{E}_2$ có

phương chiều như hình vẽ; có độ lớn: $E = \sqrt{E_1^2 + E_2^2} \approx 33,6.10^5 \text{ V/m}.$

Lực tác dụng lên q_3 là: $F = q_3.E$. Vì $q_3 < 0$, nên F cùng phương ngược chiều với E và $F = |q_3|E = 0,17 \text{ N}.$

Bài 4: Tại hai điểm A và B cách nhau 10 cm trong không khí có đặt hai điện tích $q_1 = -1,6.10^{-6} \text{ C}$ và $q_2 = -2,4.10^{-6} \text{ C}$. Xác định cường độ điện trường do 2 điện tích này gây ra tại điểm C. Biết $AC = 8 \text{ cm}$, $BC = 6 \text{ cm}$.

Lời giải:

Tam giác ABC vuông tại C. Các điện tích q_1 và q_2 gây ra tại C các véc tơ cường độ điện trường $\vec{E}_1$ và $\vec{E}_2$ có phương chiều như hình vẽ, có độ lớn:

$$E_1 = 9.10^9 \frac{|q_1|}{AC^2} = 255.10^4 \text{ V/m};$$

$$E_2 = 9.10^9 \frac{|q_2|}{BC^2} = 600.10^4 \text{ V/m}.$$

Cường độ điện trường tổng hợp tại C do các điện tích q_1 và q_2 gây ra là: $\vec{E} = \vec{E}_1 + \vec{E}_2$ có

$$E = \sqrt{E_1^2 + E_2^2} \approx 64.10^5 \text{ V/m}.$$

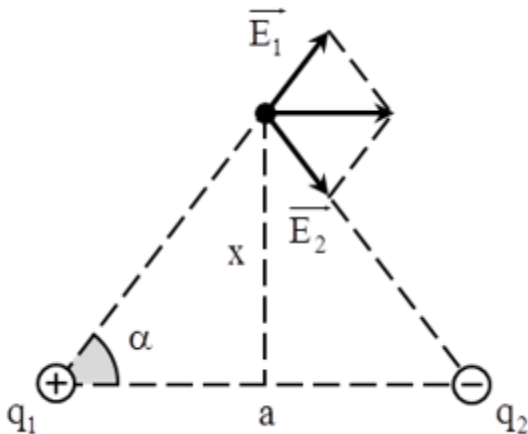
phương chiều như hình vẽ; có độ lớn:

Bài 5: Hai điện tích $+q$ và $-q$ ($q > 0$) đặt tại hai điểm A và B với $AB = 2a$. M là điểm nằm trên đường trung trực của AB và cách AB một đoạn x .

a. Xác định vectơ cường độ điện trường tại điểm M.

b. Xác định x để cường độ điện trường tại M cực đại, tính giá trị đó.

Lời giải:

a. Cường độ điện trường tại điểm M là $\vec{E}_M = \vec{E}_1 + \vec{E}_2$

Trong đó $\vec{E}_1, \vec{E}_2$ là cường độ điện trường do q_1 và q_2 gây ra tại M.

$$E_1 = E_2 = k \frac{|q_1|}{a^2 + x^2}$$

+ Cường độ điện trường tổng hợp tại M

$$E_M = 2E_1 \cos \alpha = \frac{2k|q|a}{(a^2 + x^2)^{1.5}} \text{ V/m}$$

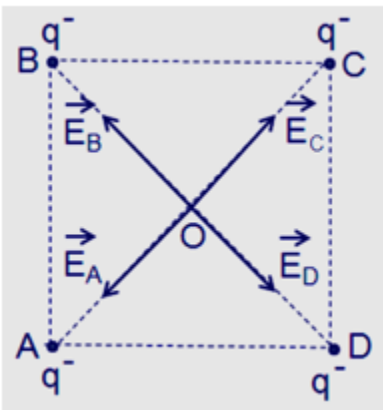
$$E_M = \frac{2kq}{a^2}$$

b. Để thấy rằng để E_M lớn nhất thì $x = 0$, khi đó

Bài 6: Đặt 4 điện tích có cùng độ lớn q tại 4 đỉnh của một hình vuông ABCD cạnh a với điện tích dương đặt tại A và C, điện tích âm đặt tại B và D. Xác định cường độ tổng hợp tại giao điểm hai đường chéo của hình vuông.

Lời giải:

Các điện tích đặt tại các đỉnh của hình vuông gây ra tại giao điểm O của hai đường chéo hình vuông các véc tơ $\vec{E}_A, \vec{E}_B, \vec{E}_C, \vec{E}_D$ có phương chiều như hình vẽ, có độ lớn: $E_A = E_B =$

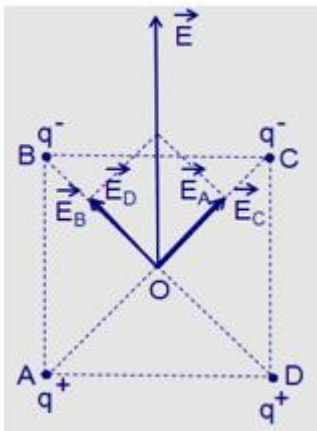
$$E_C = E_D = \frac{2kq}{\epsilon a^2}.$$

Cường độ điện trường tổng hợp tại O là:

$$\vec{E} = \vec{E}_A + \vec{E}_B + \vec{E}_C + \vec{E}_D = \vec{0}; \text{ vì } \vec{E}_A + \vec{E}_C = \vec{0} \text{ và } \vec{E}_B + \vec{E}_D = \vec{0}$$

Bài 7: Đặt 4 điện tích có cùng độ lớn q tại 4 đỉnh của một hình vuông ABCD cạnh a với điện tích dương đặt tại A và D, điện tích âm đặt tại B và C. Xác định cường độ tổng hợp tại giao điểm hai đường chéo của hình vuông.

Lời giải:

Các điện tích đặt tại các đỉnh của hình vuông gây ra tại giao điểm O của hai đường chéo hình vuông các véc tơ $\vec{E}_A, \vec{E}_B, \vec{E}_C, \vec{E}_D$ có phương chiều như hình vẽ, có độ lớn: $E_A = E_B =$

$$E_C = E_D = \frac{2kq}{\epsilon a^2}.$$

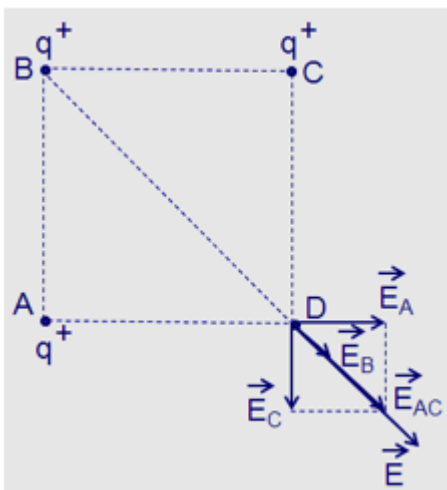
Cường độ điện trường tổng hợp tại O là:

$E = E_{\vec{A}} + E_{\vec{B}} + E_{\vec{C}} + E_{\vec{D}}$ có phương chiều như hình vẽ; có độ lớn:

$$E = 4E_A \cos 45^\circ = \frac{4\sqrt{2}kq}{\epsilon a^2}.$$

Bài 8: Tại 3 đỉnh của một hình vuông cạnh a đặt 3 điện tích dương cùng độ lớn q . Xác định cường độ điện trường tổng hợp do 3 điện tích gây ra tại đỉnh thứ tư của hình vuông.

Lời giải:

Các điện tích đặt tại các đỉnh A, B, C của hình vuông gây ra tại đỉnh D của hình vuông các

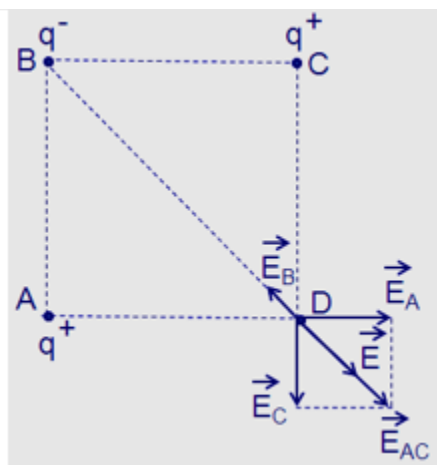
véc tơ $E_{\vec{A}}, E_{\vec{B}}, E_{\vec{C}}$ có phương chiều như hình vẽ, có độ lớn: $E_A = E_C = \frac{kq}{\epsilon a^2}$; $E_B = \frac{kq}{2\epsilon a^2}$.

Cường độ điện trường tổng hợp tại D là: $E = E_{\vec{A}} + E_{\vec{B}} + E_{\vec{C}}$ có phương chiều như hình vẽ; có độ lớn:

$$E = 2E_B \cos 45^\circ + E_A = \frac{kq}{2} (2\sqrt{2} + 1)$$

Bài 9: Tại 3 đỉnh A, B, C của một hình vuông cạnh a đặt 3 điện tích dương cùng độ lớn q . Trong đó điện tích tại A và C dương, còn điện tích tại B âm. Xác định cường độ điện trường tổng hợp do 3 điện tích gây ra tại đỉnh D của hình vuông.

Lời giải:

Các điện tích đặt tại các đỉnh A, B, C của hình vuông gây ra tại đỉnh D của hình vuông các véc tơ cường độ điện trường $\vec{E}_A, \vec{E}_B, \vec{E}_C$ có phương chiều như hình vẽ, có độ lớn: $E_B =$

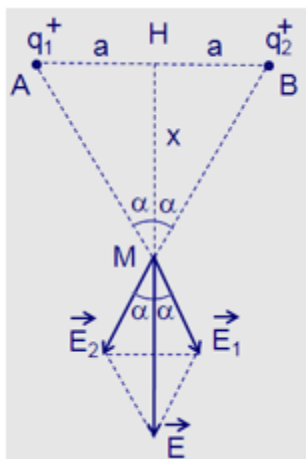
$$E_C = \frac{kq}{\epsilon a^2}; E_A = \frac{kq}{2\epsilon a^2}.$$

Cường độ điện trường tổng hợp tại D là: $\vec{E} = \vec{E}_A + \vec{E}_B + \vec{E}_C$ có phương chiều như hình vẽ; có độ lớn:

$$E = 2E_B \cos 45^\circ + E_A = \frac{kq}{2} (2\sqrt{2} - 1).$$

Bài 10: Hai điện tích $q_1 = q_2 = q > 0$ đặt tại hai điểm A và B trong không khí cách nhau một khoảng $AB = 2a$. Xác định véc tơ cường độ điện trường tại điểm M nằm trên đường trung trực của đoạn AB và cách trung điểm H của đoạn AB một đoạn x.

Lời giải:

Các điện tích q_1 và q_2 gây ra tại M các véc tơ cường độ điện trường E_1 và E_2 có phương chiều như hình vẽ, có độ lớn:

$$E_1 = E_2 = \frac{kq}{\epsilon(a^2 + x^2)}.$$

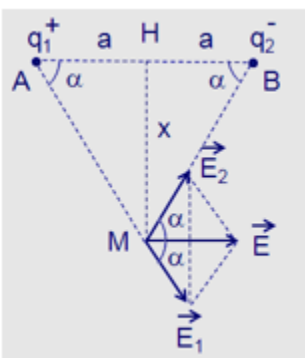
Cường độ điện trường tổng hợp tại M do các điện tích q_1 và q_2 gây ra là: $\vec{E} = \vec{E_1} + \vec{E_2}$ có phương chiều như hình vẽ; có độ lớn:

$$E = E_1 \cos \alpha + E_2 \cos \alpha = 2E_1 \cos \alpha$$

$$= 2E_1 \cdot \frac{x}{\sqrt{a^2 + x^2}} = \frac{kqx}{\varepsilon(a^2 + x^2)^{\frac{3}{2}}}.$$

Bài 11: Hai điện tích $q_1 = -q_2 = q > 0$ đặt tại hai điểm A và B trong không khí cách nhau một khoảng $AB = a$. Xác định véc tơ cường độ điện trường tại điểm M nằm trên đường trung trực của AB và cách trung điểm H của đoạn AB một khoảng x .

Lời giải:

Các điện tích q_1 và q_2 gây ra tại M các véc tơ cường độ điện trường $\vec{E_1}, \vec{E_2}$ có phương

chiều như hình vẽ, có độ lớn: $E_1 = E_2 = \frac{kq}{\varepsilon(a^2 + x^2)^{\frac{3}{2}}}.$

Cường độ điện trường tổng hợp tại M do các điện tích q_1 và q_2 gây ra là: $\vec{E} = \vec{E_1} + \vec{E_2}$ có phương chiều như hình vẽ; có độ lớn:

$$E = 2E_1 \cos \alpha = 2E_1 \cdot \frac{a}{\sqrt{a^2 + x^2}} = \frac{kqa}{\varepsilon(a^2 + x^2)^{\frac{3}{2}}}$$